"Ik wil een ridder zijn die een eigen graal vindt"

Astrid H. Roemer over haar vaderland

- Wim Rutgers -

Astrid Roemer (*Paramaribo 1947) heeft met haar laatste roman *Gewaagd leven* een intrigerend boek geschreven over een familiegeschiedenis die als metafoor fungeert voor de historie van haar geboorteland Suriame. Negen verhalen die steeds gevolgd worden door 'berichten' en een 'gesprek' in de vorm van een monoloog, vertellen de levensgeschiedenis van de met de helm geboren jonge hoofdpersoon Onno Mus, zijn oudere broer Hagith, zijn zus Rubi, zijn moeder en - vooral - zijn vader Michael Mus - in de roman steeds M.M. genoemd. De gebeurtenissen worden via Onno's perspectief geregistreerd.

"Het moet waar zijn dat zijn hoofd met wat er aan organen in zit een extra gevoeligheid heeft ontwikkeld voor het samenleven van zijn ouders. En voor het leven in een gesloten systeem als het gezin, het dorp, de stad, het land, het continent enzovoort."

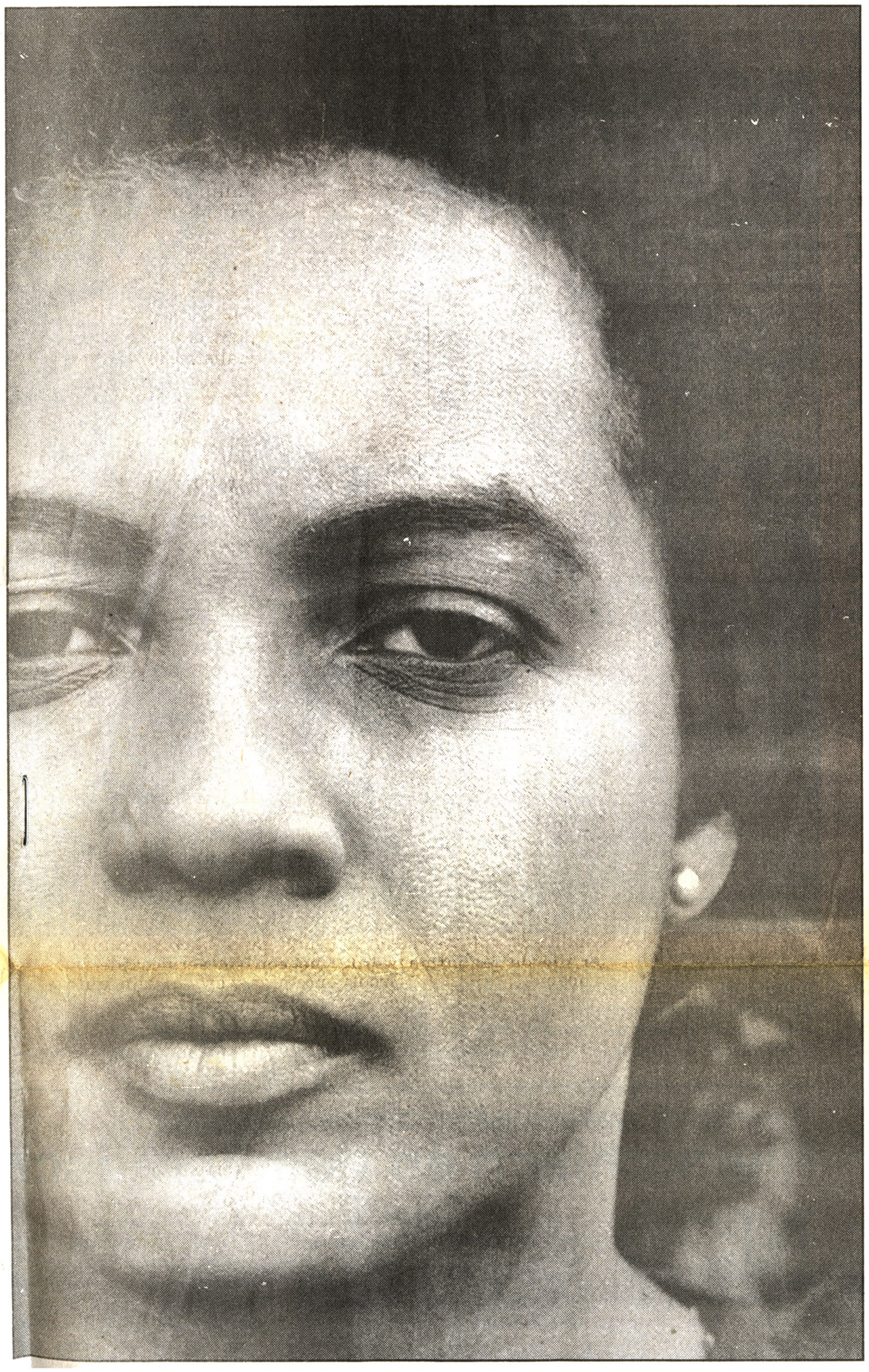

Het 'gezin' Mus woont in het binnenland, in Meerzorg tegenover Paramaribo aan de Surinamerivier gelegen en daarna weer in het binnenland. Ik schrijf 'gezin' tussen aanhalingstekens omdat de ouders een wel zeer disharmonisch huwelijk hebben, waaraan de vader de hoofdschuldige is. Hij is de schender en de belichaming van alle kwaad. Van die man deugt niets! Hij houdt meer van zijn vier jonge honden dan van zijn gezin. Hij gebruikt geweld tegen vrouw en kinderen, maar toch komen de oudste zoon Hagith en moeder blijvend onder zijn invloed te staan. Onno ontworstelt zich moeizaam. Vader Michael Mus is predikant, maar hij wordt 'een leerman zonder gemeente, een predikant zonder kerk' genoemd.

"Vader is een vreemd mens. En zelfs dat is zijn vader niet. Misschien is zijn vader een soort geheim. Maar ook dat is zijn vader niet precies. Zodra iemand denkt te weten wie en wat zijn vader is blijkt het een misvatting te zijn."

Vader pleegt overspel en vindt dat normaal voor een 'volwassen Creool'. Hij pleegt incest met zijn oudste dochter. Hij is ook nog 'fout' omdat hij met de militairen collaboreert. Hij wordt door de leider tot legerpredikant benoemd en raakt in de politiek verzeild als ideologisch verdediger van het militaire regime, wat vele materiële voordelen in de vorm van voedsel en bouwmaterialen oplevert. Maar de militairen verliezen de verkiezingen. Dat is aanvankelijk enigszins problematisch, maar spoedig verwerft hij zich een rol als 'bemiddelaar' in de burgeroorlog. De vader staat symbool voor de gehaaide hosselaar die zonder pricipes overal zijn eigen voordeel weet weg te halen. De vader ís Suriname!
Daarom haat Onno zijn vader en verlaat de moeder hem door naar Nederland te gaan. M.M. deinst er niet voor terug een grote hoeveelheid drugs in haar bagage te verstoppen. Als Onno daar achter komt is de maat voor hem vol en breekt er een gevecht met de vader uit, waardoor deze in de riviermodder bijna verdrinkt. Maar Onno spaart zijn leven. Deze overwinning op de vader betekent voor hem een volwassen wording. Zijn moraal ligt op een ander niveau.

"Hij wil geen anansi zijn die alleen met listen zijn bestaan kan redden, zoals de huisslaaf. Hij is ook geen wolf die in schaapskleren zijn buit kan pakken, zoals zijn vader. Hij wil de man worden die het ware leven van hem zou maken."

Onno droomt ervan astronaut te worden en op een goede dag de aarde te verlaten. Er moet een uitweg zijn uit het moeras dat Suriname heet. Het is een pijnlijk proces om volwassen te worden in een land dat niet je liefde heeft. "Verliefdheid verzacht de pijn van het volwassen worden," zegt de verteller. Maar ook dat mislukt want Onno's prille geliefde - Iris - gaat naar Nederland en krijgt daar een andere vriend.

Ik heb het verhaal van deze familiegeschiedenis gelezen als een allegorie voor de geschiedenis van een heel land, van Suriname zelf. De 'berichten' en '-gesprekken' ondersteunen dat. Ik raad aan om deze fragmenten tussen de verhalen nogmaals apart te lezen ter verduidelijking. Het geweld thuis symboliseert het militaire geweld. De vader met zijn overspel en egoïsme staat model voor de regering.

"zoals een vader voor zijn kinderen zorgt, investeert een ontwikkelingsland in zijn toekomst en dus in gezondheidsvoorzieningen, onderwijsinstellingen, en in de zorg voor het grondgebied en het menselijk kapitaal: de jeugd."

Zoals de vader zijn gezin verwaarloost en zijn vrouw en kinderen onderdrukt, zo raakt de ooit zo prachtige hoofdstad in verval. De mens ontkomt niet aan de loop van de geschiedenis.

"Onze vaders, broers, zonnen, minnaars, echtgenoten nemen wraak op de geschiedenis door deze stad die het koloniaal gezag aan ons heeft gegeven genadeloos te mishandelen en met de grond gelijk te maken. (...) Loop door Paramaribo als je wil weten hoe het gaat met het verwerken van ons verleden."

Door de dictatuur van de militairen en de burgeroorlog verloedert het land dat zijn deviezen voor de rijke bovenlaag ontleent aan drugs. Het zijn de machtige mannen die aan dit verval schuldig zijn. Het gewone volk houdt zich op de been dank zij de voedselzendingen uit Nederland. Van het eens gekoesterde ideaal van zelfstandigheid en onafhankelijkheid blijkt niets meer over.

Is er dan geen ontsnappen mogelijk uit een dergelijke uitzichtloze situatie? Er worden in het verhaal een aantal suggesties gedaan. De moeder migreert maar keert terug. Het water en de rivier zijn een belangrijk motief. Maar de voorkaft toont een mangrove met zijn ondoordringbare bovengrondse wortelstelsel dat zich in de modder hecht. De veerboot en de brug bij de rivier komen vele keren in het verhaalvoor. Onno woont in Meerzorg en is vaak bij zijn oma in de stad. Maar aan geen van beide oevers ligt het geluk. Na het gevecht met vader M.M. steekt Onno zwemmend de kilometer-brede rivier over. Hij bereikt de overkant zonder dat hem aan de andere oever een oplossing voor zijn problemen wacht. "Ik wil een ridder zijn die een eigen graal vindt," zegt Onno. Hij droomt ervan om astronaut te worden en eens de aarde te verlaten. In plaats daarvan krijgt hij als hij een keertje in een auto rijdt een ernstig ongeluk - het eerste 'gesprek' van het verhaal.
Geloof noch politiek bieden een oplossing. De vader-predikant is een charlatan, in de kerk voelt Onno zich een eenling, zijn 'gesprekken' met zijn oudere broer Hagith zijn slechts monologen. Onno voelt zich gebonden aan een land en zijn mensen die zijn liefde niet hebben.

Wat voor het hoofdpersonage Onno geldt is kennelijk ook waar voor de auteur Astrid Roemer zelf. Het moet inmiddels zo'n twintig jaar geleden zijn dat deze haar geboorteland inruilde voor dat van de voormalige kolonisator. Maar ook zij is er nog volledig aan gebonden. Astrid Roemer kan kritiek uitoefenen, ze kan zelfs schelden, Suriname blijft haar bezig houden. De fysieke ontsnapping is niet noodzakelijkerwijs een migratie van de geest.

Astrid H. Roemer is van naam en uitgever veranderd nu ze zich voortaan van haar tweede initiaal bedient. Ze ging van *In de Knipscheer* naar de *Arbeiderspers*. Maar die laatste heeft haar geen dienst bewezen met het extra bandje dat hij om het boek vouwde: 'de eerste grote Surinaamse roman die niets en niemand spaart' wekt verwachtingen die niet uitkomen, het woord 'eerste' is ronduit nonsens na Albert Helman, Bea Vianen, Edgar Cairo en vele anderen.
Betekenen deze veranderingen ook een nieuwe periode in haar schrijverschap, een inhoudelijke, thematische en stilistische vernieuwing? Ik vind *Gewaagd leven* minder gekunsteld van structuur en meer to the point verteld dan haar vroegere werk. Al moest ik in het begin wennen aan het vreemde gebruik van de werkwoordstijden waarin voltooid tegenwoordige tijd, onvoltooid verleden tijd en onvoltooid tegenwoordige tijd elkaar voortdurend afwisselen. Ze vertelt deze keer vanuit een mannelijke hoofdfiguur, maar het werk vertoont evenals haar vroegere, sterk feministische trekken. Volwassen mannen zijn de schuld van alle kwaad.
Zoals de personages niet los komen van hun land, blijft de auteur in deze nieuwe roman thematisch aan haar land van herkomst gebonden. Ze vindt in dit boek nog geen oplossing voor haar probleem dat Suriname heet - de 'graal' waarnaar de middeleeuwse riddes zochten in hun spannende queestes vindt ze nog niet. De situatie lijkt vooralsnog uitzichtloos. De roman die deze problematiek verwoordt is voorlopig de enige vrijplaats. Door de emotionele stijl waarin ze haar betrokkenheid om een oplossing te vinden verwoordt, maakt ze de lezers op hun beurt - waar dan ook - voor een aantal uren gevangenen van Suriname en zijn problemen. Een intrigerend proces.

Astrid H. Roemer: *Gewaagd leven*
Amsterdam: De Arbeiderspers
Eerste druk februari, tweede druk maart 1996
239 pagina's
ISBN 90 295 3484 2